

Gundisapor, centre de la cultura científica medieval

per JOSEP LLUÍS BARONA

Si la Biblioteca i el Museu d'Alexandria foren institucions importants per al cultiu de les ciències en l'Antiguitat, Gundisapor fou el major centre intel·lectual medieval. Es trobava a l'actual província de Khuzestan, al sud-oest de l'Iran. Diu la tradició que Sapor I, fill d'Artaxerxes, va fundar la ciutat, després de derrotar l'exèrcit romà, com una guarnició per als presoners de guerra romans. Amb el pas del temps Gundisapor va esdevenir una cruïlla de cultures. Sapor I es va esposar amb la filla de l'emperador romà Aurelià, i va fer Gundisapor la capital de Pèrsia, on va fundar un hospital i va portar metges grecs per practicar i ensenyar la medicina hipocràtica. La ciutat comptava també amb una gran biblioteca i un centre d'ensenyament de les arts i les ciències.

Quan, l'any 489, el centre teològic i científic nestorià d'Edessa va ser clausurat per l'emperador bizantí, els científics, filòsofs i metges es traslladaren a Gundisapor, on gaudiren de llibertat per recrear les mateixes institucions laiques. D'altra banda, molts científics, naturalistes i filòsofs desterrats d'Atenes per Justinià (529), van traslladar-se a Gundisapor, on continuaren treballant en medicina, astronomia i matemàtiques. Va ser al segle VI, sota el domini del monarca sassànida Cosroes I, quan Gundisapor va adquirir el màxim prestigi com a centre cultural, científic i artístic. Cosroes I hi va donar refugi a filòsofs grecs i metges i científics assiris nestorians, que fugien de la persecució religiosa a l'imperi bizantí. Els assiris eren la majoria dels metges d'Urfa, principal centre mèdic de l'època. L'ensenyament de les ciències i la medicina es feia en siríac fins que la ciutat va caure a mans dels àrabs musulmans, però molt abans el rei havia encarregat als refugiats la traducció al persa de textos grecs i siríacs de medicina, astronomia, astrologia, filosofia i arts útils.

Convençut de la importància de la ciència i la filosofia, Cosroes I també va mirar cap a l'Orient i va enviar el metge Bozorgmehr a l'Índia i la Xina, on va reclutar científics indis i xinesos per portar-los a Gundisapor. Allí havien d'ensenyar i traduir textos indis sobre filosofia natural, astrologia, matemàtiques i medicina, i obres xineses de botànica i filosofia natural. Es diu que Borzuya va fer la traducció al persa

«Sota el domini del monarca sassànida Cosroes I, Gundisapor va adquirir el màxim prestigi com a centre cultural, científic i artístic»

del text indi *Panchatantra*, col·lecció antiga de faules hindús sobre la natura escrites en sànscrit.

La dinastia sassànida va ser derrotada pels exèrcits musulmans l'any 638. L'Acadèmia de Gundisapor va perviure dos segles, transformada en un centre islàmic per al cultiu i aprenentatge de les ciències, les arts i la medicina. Gràcies al gran pes cultural i polític que tenia, Gundisapor va ser escollida capital per Ya'qub ibn al-Layth al-Saffar, fundador de la dinastia saffàrida, i el 832, el califa Al-Mamun hi va fundar el Bayt al-Hikmah, la Casa de la Saviesa, seguint el model de l'antiga Acadèmia de Gundisapor. Però es pensa que la Casa de la Saviesa va ser tancada per Al-Mutawàkkil, el successor d'Al-Mamun, qui va veure que la llibertat laica d'aquell centre intel·lectual entrava en conflicte amb l'ortodòxia de l'Alcorà. A més, el centre intel·lectual i polític del califat abbàsida es va traslladar a Bagdad.

Entre el segle V i el segle IX, Gundisapor va ser el més important nucli de cultiu de les ciències, les arts i la medicina i un lloc de circulació de coneixements de les tradicions occidentals i orientals. Va ser un centre de traducció d'obres clàssiques i d'assimilació de tradicions mèdiques de l'hel·lenisme, l'Índia i la Xina. Però també va ser la font principal d'on begueren els metges i científics de l'Islam, la gran potència religiosa, militar i científica medieval. Els darrers documents que es coneixen de l'hospital de Gundisapor daten de finals del segle IX; ara només en queden les runes. 📍

JOSEP LLUÍS BARONA. Catedràtic d'Història de la Ciència de la Universitat de València.